

DOI <https://doi.org/10.2298/MUZ2232083M>
UDC 78.067.26(497.11)"19"
654.191:7.091.3(497.11)"1930/1931"
316.774/.775:654.191(497.11)"1930/1931"

ASPECTS OF INTERACTION BETWEEN RADIO AND RECORDING
INDUSTRY: EXAMPLE OF THE *HIS MASTER'S VOICE* CONCERTS ON
RADIO BELGRADE PROGRAMME

Marija Maglov¹

Research Assistant, Institute of Musicology SASA, Belgrade, Serbia,
PhD candidate, Faculty of Music, University of Arts in Belgrade,
Belgrade, Serbia

АСПЕКТИ ИНТЕРАКЦИЈЕ ИЗМЕЂУ РАДИЈА И ДИСКОГРАФСKE
ИНДУСТРИЈЕ: ПРИМЕР *HIS MASTER'S VOICE* КОНЦЕРТА НА
ПРОГРАМУ РАДИО БЕОГРАДА*

Марија Маглов

Истраживач-сарадник, Музиколошки институт САНУ, Београд, Србија,
докторант, Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у
Београду, Београд, Србија

Received: 11 March 2022

Accepted: 18 April 2022

Original scientific paper

ABSTRACT

A significant part of the Radio Belgrade programme, especially in the years before the establishment of instrumental and choral ensembles within this institution, was comprised of music recordings. Although gramophone record concerts were presented within the programme announcements, they were not considered in more detail in existing studies of music on Radio Belgrade. One of the reasons for this could be limited access to the data on the gramophone record concerts.

* Ова студија је резултат истраживања спроведеног у оквиру Музиколошког института САНУ, ког финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја (РС-200176), као и пројекта *Applied Musicology and Ethnomusicology in Serbia: Making a Difference in Contemporary Society* (АРМЕС; бр. 7750287), финансираног од стране Фонда за науку РС. Захваљујем се др Данки Лајић Михајловић на пажљивом читању и сугестијама које су ми помогле да овај рад знатно унапредим у односу на његову прву верзију.

1 marijamaglov@gmail.com

Thus, for the first analysis of this segment of the music programme, the author has focused on the first year in which weekly radio programme announcements were printed in *Radio Beograd: nedeljni ilustrovani časopis*. The announcements contained data about music numbers, recordings companies, and serial numbers of the records played. More precisely, the series of *His Master's Voice* concerts, named after the label of records exclusively broadcast in the programme, were examined in the period from October 1930 to October 1931. This particular series was chosen because of the importance of the label in both the global and local music industry and the continual broadcasted of *His Master's Voice* records on Radio Belgrade. Furthermore, the diversity of programme conceptions of concerts within the series indicates the particular ways in which gramophone record concerts were designed. Based on the series of *His Master's Voice* concerts, three methods of categorising gramophone record concerts are suggested. In addition, the paper offers little known archival data on gramophone record distributors who borrowed records to Radio Belgrade for marketing purposes.

KEYWORDS: gramophone records, concerts, Radio Belgrade, *His Master's Voice*, music programme, Јевта М. Павловић, Илић and Андрејевић, Music house „Harmonija”, discography.

АПСТРАКТ

Музика емитована с грамофонских плоча чинила је значајан део програма Радио Београда, посебно у годинама пре формирања ансамбала у оквиру ове институције. Иако су концерти грамофонских плоча били често заступљени у најавима програма, нису до сада били предмет опширније расправе. Један од разлога је свакако ограничена доступност података о концертима грамофонских плоча. Због тога је у обзир узета прва година у којој су подаци о нумерама, издавачима и броју плоча штампани у часопису *Радио Београд: недељни илустровани часопис* (октобар 1930 – октобар 1931). Прецизније, одабрана је серија такозваних *His Master's Voice* концерата, с обзиром на значај ове издавачке куће у светском и локалном контексту, заступљеност плоча на Радио Београду, али и разноликост програма поменутих концерата који указују на начин обликовања програма концерата грамофонских плоча уопште. На основу ове серије предложена су три начина категоризације концерата грамофонских плоча. Поред тога, у раду су представљени мало познати архивски подаци о продавцима грамофонских плоча који су сарађивали с Радио Београдом.

Кључне речи: грамофонске плоче, концерти, Радио Београд, *His Master's Voice*, музички програм, Јевта М. Павловић, Илић и Андрејевић, Музичка кућа „Хармонија”, дискографија.

Од почетка емитовања програм Радио Београда чиниле су говорне емисије и музика, емитована уживо и с грамофонских плоча. Већ приликом пробних емитовања 1924. године, поред радио-концерата чланова Београдске опере, програм је био „састављен од грамофонских плоча” (Marković 1979: 13). Од 1929. године² програм емитован уживо изводили су гостујући извођачи и ансамбли попут Београдске филхармоније и Опере Народног позоришта у Београду, а потом и радијски ансамбли који су постепено оснивани у оквиру Радио Београда. Поред тога, уобичајени су били преноси извођења концерата и оперских представа са сцена у земљи и иностранству, као и концерата из београдских кафана. У досадашњим студијама посвећеним у целини или у деловима музици на Радио Београду у међуратном периоду пажња је махом била усмерена ка музичким ансамблима осниваним при овој институцији, преносима музике и концепцији музичког програма, а грамофонске плоче су поменуте узгред (Kosić i Miljković 1979; Simić Mitrović 1988; Simović 1989; Rejović 2004; Srećković 2007; Vesić 2015; Dumnić Vilotijević 2019; Karan 2019). Ове студије су значајан прилог како истраживањима делатности Радио Београда, тако и проучавањима активности музичара и, уопште, музичке културе међуратног периода у Београду и Краљевини СХС – Краљевини Југославији. Иако се у појединим изворима истиче да је музика с грамофонских плоча била „главно програмско упориште” на Радио Београду (Simović 1989: 35; упор. Srećković 2007: 123), она до сада није била предмет опсежнијих истраживања, те представља мало познат сегмент музичке и медијске културе међуратног периода. У том смислу, предмет овог рада јесте музика на Радио Београду емитована с грамофонских плоча. Поред тога што увид у програме такозваних „концерата грамофонских плоча” даје потпунију слику о музици на Радио Београду, о заступљеном репертоару и начину његовог презентовања, ова тема такође подстиче разматрање (историјске) спреге дискографске индустрије и индустрије радија у оквиру музичке индустрије у локалним оквирима.³

Рад је заснован првенствено на програмима Радио Београда, публикованим у часопису *Радио Београд: недељни илустрирани часопис* (DNBS 2022).⁴ Индикација да су програми имали и маркетиншку димензију за локалне продавце одн. дистрибутере дискографских издања подстакла је истраживање архивских извора о њима и њиховом пословању (IAB 2474–1489, IAB 2474–7071, IAB 2474–22194, IAB 509).

2 Редовно емитовање програма Радио Београда започето је у марту 1929. године, након што је акционарско друштво *Радио А. Д.* (даље: *Радио А. Д.*) добило концесију од Министарства пошта и телеграфа на 15 година (Pustišek 1979: 259). Већински власник капитала *Радио А. Д.* била је компанија „Маркони” (*Marconiphone Company Ltd.*) из Лондона (према Marković 1979: 14). Исте године Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца преименована је у Краљевину Југославију и уведена је Шестојануарска диктатура. Више о почецима рада Радио Београда у: Исто: 11–21.

3 С обзиром на усмереност истраживања ка аспектима музичке индустрије, у питању су комерцијалне грамофонске плоче.

4 Часопис је излазио од 1929. до 1940. године (упор. DNBS 2022).

Од почетка редовног емитовања програма Радио Београда најављивани су „Концерти грамофонских плоча” (в. *Radio Beograd* 1, 1929: 10). Међутим, све до октобра 1930. године читаоцима и слушаоцима нису биле предочене појединачне нумере емитоване на репертоару ових концерата. Тада се појављују детаљније најаве програма, с подацима о нумерама које ће бити емитоване, ознаком издавачке куће и каталожног броја плоче (*Radio Beograd* 39, 1930: 17). Ова пракса настављена је, уз мање измене, до краја 1933. године (*Radio Beograd* 52, 1933: 16). На основу тога као узорак за истраживање узета је прва година у којој су програми конципирани на овај начин (октобар 1930 – октобар 1931). Тек с променом концепције штампаних програма која је уведена у октобру 1930. године могуће је утврдити како су заиста креирани репертоари концерата грамофонских плоча. Пошто ову промену прати још једна новина – навођење трговина у којима се могу купити марке одређене плоче на првој страници најаве – програми из назначеног периода јесу како извор анализе концепције концерата грамофонских плоча, тако и тржиштем тј. индустријом условљене сарадње између радија и продаваца плоча (више о томе у даљем току рада). У периоду октобар 1930 – октобар 1931 емитоване су плоче: *His Master's Voice*, *Odeon*, *Columbia*, *Pathé*, *Polydor* и *Brunswick*. Од 1932. године у програму преовлађују плоче марке *His Master's Voice*, а додатак су плоче *Kristal* (*Radio Beograd* 52, 1932), а од 1934. године прецизније одреднице о издавачима и продавцима емитованих плоча биле су све ређе. Музика с грамофонских плоча емитована је бар једном, а најчешће неколико пута у току дана, и, с ретким изузецима, била је на програму сваког дана.⁵ Плоче *His Master's Voice* биле су најчешће заступљене на програму и обухватале су све жанрове (озбиљну, народну, „лаку” и музику за игру). С плоча *Columbia* емитована је претежно лака и народна музика и, нешто мање, озбиљна, а са *Odeon* плоча најчешће народна музика. *Odeon* је такође дискографска кућа на чијим издањима је заступљена музика домаћих композитора. Када су у питању *Pathé* и *Polydor*, чини се да су обухваћени такође сви жанрови, иако се ове плоче ређе емитују у поменутом периоду. Плоче *Brunswick* емитоване су најређе (упор. DNBS 2022).⁶

С обзиром на учесталост грамофонских концерата у периоду октобар 1930 – октобар 1931, анализа је сужена на такозване *His Master's Voice* концерте,⁷ односно, програме састављене искључиво од нумера са *His Master's Voice* плоча, емитоване једном недељно у вечерњим терминима (око 21 сат или касније). Ови концерти међусобно се разликују по репертоарима, повремено прецизније одређених индикативним насловима, попут „Утакмица чувених тенора” и др. Поред тога, концерти нису били жанровски ограничени: док су најчешће у

5 У раду пишем о програмима с идејом да су емитовани у складу с најавом.

6 Наглашавам да је у питању увид у плоче емитоване у ограниченом временском периоду на Радио Београду, а не закључак о односу заступљених музичких жанрова у целокупној продукцији појединих дискографских кућа.

7 У часопису Радио Београд употребљено је следеће ортографско решење: „His Master's Voice-концерт” (DNBS 2022), које је изостављено ради усклађивања с именовањем дискографске куће (у курзиву) у остатку текста.

току једне вечери били посвећени озбиљној или „лакој” музици, повремено су у оквиру једне програмске концепције били обухваћени различити жанрови (више о томе у главном делу текста).

У том смислу ова серија је довољно ограничена целина да овом приликом може бити обухваћена анализом, а истовремено довољно разноврсна да укаже на готово све начине програмског уобличавања музике с грамофонских плоча на Радио Београду. Постоји још неколико разлога зашто су управо *His Master's Voice* плоче у средишту разматрања. У питању је једна од највећих светских дискографских кућа,⁸ чије су плоче биле емитоване на Радио Београду у различитом интензитету, али у континуитету, током тридесетих година 20. века, како у оквиру серије недељних *His Master's Voice* концерата, тако и ван ње (упор. DNBS 2022). Симптоматично је то да су сегмент „Жеље наших слушалаца”, емитован једном недељно, континуирано чиниле *His Master's Voice* плоче. Било да су слушаоци заиста били искључиви у свом избору, било да је такав садржај био резултат уредничке одлуке, овај податак подстиче одлуку да се фокус усмери управо ка *His Master's Voice* продукцији. Најзад, доступност и детаљност података били су међу главним разлозима опредељења за управо ову серију као репрезентативан узорак на основу којег је формиран предлог типологије концерата грамофонских плоча на Радио Београду. Пошто студије о концертима грамофонских плоча до сада нису биле предмет истраживања, одабир приступачног, садржајног и (временски и по обиму податка) омеђеног материјала чинио се практичним за развијање предлога категоризација концерата које би могле да буду корисне и у разматрању музике емитоване с грамофонских плоча других издавача.

КРАТКА (ПРЕД)ИСТОРИЈА КОНЦЕРАТА ГРАМОФОНСКИХ ПЛОЧА

Пракса слушања грамофонских плоча и, потом, радија у кућним условима, надовезала се на праксу неговања музике у салонима грађанских домова, иако су ова два начина кућног музицирања била битно другачија утолико што, с појавом нових медија, више није било потребно да неко од укућана уме да свира или пева да би се уживало у музици (упор. Švarc 1931: 84–86). У том смислу, „соба се претварала у имагинарну концертну салу, у којој су се могла чути извођења познатих уметника и ансамбала” (Kokanović Marković 2014: 226).

8 *His Master's Voice* – *HMV* – била је етикета британске компаније *Gramophone Co.* (основане 1898. године) Емила Берлинера (Emile Berliner) и америчке компаније *Consolidated Talking Machine Co.* Елдриџа Џонсона (Eldridge Johnson) од 1900. године. Спајањем Берлинерове с Џонсоновом компанијом 1901. године настала је компанија *Victor Talking Machine* (Holmes 2006: 154), која је од тада користила поменуту етикету. *Gramophone Co.* је на интернационалном тржишту био познат под именом етикете *His Master's Voice* (упор. Tschmuck 2012: 56). У контексту Радио Београда важно је истаћи да је ова компанија купила лондонску фирму *Marconiphone* 1929. године (Исто: 58). Етикета је била драгоцена због „поверења и оданости купаца” (Holmes 2006: 325; упор. исто: 26–27, 212–213, 322–327).

Грамофони и грамофонске плоче су као нови изуми и средства за забаву⁹ брзо освојили љубитеље музике у Београду, судећи по податку да је први концерт с грамофонских плоча одржан у просторијама Српског новинарског удружења 13. маја 1900. године (Јовановић 1968: 6). Према наводима из листа *Мале новине*, члан Удружења, књижевник и инспектор поштанско-телеграфског одељења Министарства привреде Драгомир Брзак, који је поседовао грамофон, „одржао [је] предавање уз репродуковање гласова, музике и певања из грамофона. Предавање је било ванредно добро посећено, како од чланова Удружења и њихових породица, тако и од гостију...” (према Јовановић 1968: 6). Иако се из наведеног описа догађаја не може сасвим поуздано закључити да ли је заиста у питању био концерт, или тек презентација уређаја, чињеница је да се, као одговор на то интересовање, у већим трговинама отварају одељења за продају грамофонских апарата и плоча (в. Павловић 1909, Палић 1913). Да су у првим деценијама 20. века понекад приређивани концерти на којима су музичка дела слушана на грамофонским плочама помиње и Роксанда Пејовић, коментаришући музику у служби омасовљавања културе у Београду између двају ратова (Рејовић 2004: 189). Такође, познато је да је колекционар Павле Бељански приређивао концерте емитовањем снимака с плоча из своје збирке. За потребе ових концерата брижљиво је припремао програм, а сведочанства указују на то да су концерти праћени у контемплативној тишини, попут оне у концертној дворани (према Јакшић Субић 2020: 11; према Проданов 2020: 18–22).

Концерти грамофонских плоча емитовани путем радија нису, дакле, представљали потпуну новину када су се појавили током двадесетих година 20. века, како у односу на формирање програма на основу низа нумера одабраних с плоча, тако ни у односу на праксу присуствовања концерту у нечијем дому, испред уређаја за пренос звука. Као што је поменуто, грамофонске плоче су од почетка емитовања радијског програма играле важну улогу у испуњавању његовог садржаја, а на најаву „Концерта грамофонских плоча” наилазимо већ у првом броју часописа *Радио Београд* (*Radio Beograd 1*, 1929: 10). Уговором између фирме *Радио А. Д.* и Министарства пошта и телеграфа било је предвиђено да станица емитује вести, као и да минимално 150 минута дневно буде посвећено емитовању музике уз услов „да мора бити најмање 60 минута за уметничке концерте” (Marković 1979: 15). Иако је било предвиђено да програм траје три сата, он је трајао шест сати, а викендом и до десет (Исто: 17; Simović 1989: 35). О проширењу програма више су водили рачуна концесионари, „из личних интереса”, него држава (Marković 1979: 17), а музици је посвећивана посебна пажња, с обзиром на то да је она највише привлачила претплатнике (Simić Mitrović 1988: 16; Simović 1989: 35). У првој години емитовања диригент Ловро Матачић био је консултант за музички програм, а у периоду 1930–1937. музички референти били су композитор Петар Крстић и Владимир Слатин, у својству Крстићевог помоћника. Иако су међу савременицима управо музички референти сматрани одговорнима за садржај програма (Vesić 2015: 21), програмска концепција је заправо формирана између настојања референата да

9 Емил Берлинер изумео је грамофон 1887. године.

уведу стручне параметре у одабир музике и челника радија који су бринули о захтевима слушалаца, од чије претплате је зависио комерцијални успех Радио Београда (Исто: 26–27). Емитовање грамофонских плоча свакако је био један од начина да се обезбеди више музичког садржаја у годинама пре оснивања већих радијских ансамбала.¹⁰ Међутим, Радио Београд није имао своју дискотеку до 1937. године.¹¹ Плоче које су емитоване у програму су, стога, позајмљиване од слушалаца, из њихових приватних дискотека, као и од трговаца који су се бавили продајом плоча, грамофона и радио-апарата (упор. Simović 1989: 35).

САРАДЊА УПРАВЕ И УРЕДНИШТВА РАДИО БЕОГРАДА С БЕОГРАДСКИМ ПРОДАВЦИМА ГРАМОФОНСКИХ ПЛОЧА

Поред редовних реклама својих радњи и компанија које су објављивали у специјализованим музичким часописима и у часопису *Радио Београд*, поједини трговци рекламирали су плоче из своје понуде тако што су их позајмљивали за емитовање на радио-програму, потврђујући међузависност дискографске индустрије и индустрије радио-технологије каква је била евидентна у светском контексту. Наиме, када је радио-технологија двадесетих година 20. века, захваљујући финансијским улагањима у мреже радио-станица у Сједињеним Америчким Државама, као и развоју технологија микрофона и звучника током Првог светског рата, прерасла у масовни медиј, постала је конкурент дискографској индустрији, која је постојала већ више од две деценије (Tschmuck 2012: 62). Радио се показао као супарнички медиј из више разлога: технологија преноса звука била је електронска и резултирала је бољим квалитетом звука од механичког снимања на које су се, до 1925. године, још увек ослањале дискографске компаније. Публици је радио пружао могућност слушања знатно ширег репертоара, с обзиром на то да свако проширење личне дискотеке захтева нова финансијска улагања, а плоче су биле ломљиве и имале су ограничене могућности репродукције, с обзиром на то да је њихов квалитет опадао што су чешће употребљаване.¹² Најзад, нови медиј је у први план истакао и музику која је до тада била мање заступљена на плочама: за разлику од дискографских компанија које су оклевале да уложе новац у снимање и дистрибуцију цеза, радио је пригрлио овај жанр и тиме придобио поклонице одн. претплатнике. И поред тога, континуирано емитовање програма није могло да се ослања искључиво на преносе (било из студија, било из концертних и оперских дворана), те је за испуњавање програма радија било кључно емитовање музике с плоча (Исто: 53–54; 235). За дискографске компаније радио се такође убрзо показао као нужан

10 О ансамблима Радио Београда видети у: Simić Mitrović 1988.

11 Те године музичко вођство преузимају Михаило Вукдраговић и Војислав Вучковић, који формирају Дискотеку и Нототеку као секундарне програмске службе (Kocić i Miljković 1979: 111).

12 До 1938. године Радио Београд поседовао је „преко 3000 плоча, које се после свега 10–20 емисија морају замењивати новима јер се покрваре...” (Simić Mitrović 1988: 36).

„савезник” на тржишту, јер је постао доминантан медиј у односу на плоче. За индустрију носача звука радио је постао простор за рекламу, јер је емитовање плоча у програму значило привлачење пажње слушалаца, промоцију издања и, потенцијално, њихову потражњу, па се закључује да су „плоче [су] постале основа програмирања радија, а радио је постао основни покретач продаје плоча” (Todorović 2009: 246).

Оваква међузависност радија и продаваца плоча евидентна је и у случају Радио Београда и домаћег издавача Едисон Бел Пенкала (Edison Bell Penkala),¹³ односно, београдских трговаца тј. дистрибутера, као заступника дискографских компанија. На пример, забележено је да су челници компаније прве домаће дискографске куће дискутовали о потреби да се плоче емитују на радију из маркетиншких разлога, уз истакнут податак о произвођачу (према Ceribašić 2021: 344). Неколико месеци након покретања Радио Београда ова идеја је реализована (*Radio Beograd* 16, 1929: 9), при чему су плоче Едисон Бел Пенкала замениле дотадашње плоче из фирме „Хармонија” (*Radio Beograd* 1, 1929: 10), главног заступника дискографске куће *Pathé* (види рекламу у *Radio Beograd* 2, 1929).¹⁴ Међутим, о самом садржају ових концерата можемо само да нагађамо, имајући у виду доступне податке о продукцији Едисон Бел Пенкала плоча (IEF 2022).

О креирању и микроуређивању сегмената заснованих на грамофонским плочама до октобра 1930. године можемо само да претпостављамо на основу груписања нумера у програмским блоковима, које указује на идеју иза креирања репертоара одређеног концерта грамофонских плоча (нпр. „Чувени певачи”, *Radio Beograd* 2, 1929: 12, „Француски час”, *Radio Beograd* 3, 1929: 13, „Валцер”, *Radio Beograd* 4, 1929: 16). У току 1929. и 1930. године у програму наилазимо на различите индикације музике емитоване с носача (нпр. „Мали концерт грамофонских плоча”, *Radio Beograd* 5, 1929: 12,¹⁵ „Музика за игру”, *Radio Beograd* 39, 1929: 13, „Цаз-музика”, *Radio Beograd* 4, 1930: 15, „Духовна музика на грам.[офонским] плочама”, *Radio Beograd* 15, 1930: 14, „Народна свирка на грам.[офонским] плочама”, *Radio Beograd* 31, 1930: 14).¹⁶ Ипак, поређењем ових наслова с онима из каснијег периода увиђају се одређене сличности (више о томе у идућем одељку). Како је истакнуто у уводу, детаљнији садржај програма штампан је од октобра 1930. године, када је дотадашња сарадња између Радио Београда и фирме Едисон Бел Пенкала евидентно престала.

Нова концепција најаву указује на успостављање чвршће везе између (нових) продаваца и уредништва тј. управе Радио Београда. Ако су раније

13 Фирма Едисон Бел Пенкала основана је 1927. године као прва дискографска кућа на територији Југославије. Више на: ИЕФ 2022. Могућност за куповину емитованих плоча сугерисана је читаоцима/слушаоцима на рекламним страницама (*Radio Beograd* 10, 1939: s. n).

14 Поред поменутих, током 1929. године једном су приликом емитоване плоче Три-Ергон (*Radio Beograd* 12, 1929: 9).

15 „Мали концерт грамофонских плоча” емитован је свакодневно (упор. *Radio Beograd* 29, 1929: 14).

16 У питању су програми састављени од плоча Едисон Бел Пенкала, како је назначено испод сваког од датих наслова у најави.

емитоване плоче могле да подстакну заинтересоване слушаоце да их потраже у продавницама, штампање детаљних најава програма представља корак ближе ка потенцијалним купцима, нудећи им значајан број података о одређеној музици (назив нумере, име композитора, издавач, број плоче).

Испод самог наслова рубрике Београдски програм (издвојене од програма европских, односно, иностраних станица) биле су истакнуте напомене о продавницама у којима се могу купити одређене плоче. У часопису *Radio Beograd* (Radio Beograd 39, 1930: 17) први пут наилазимо на истакнуту напомену на првој страници програма београдске станице, у којој се истиче да се плоче марке *His Master's Voice* могу купити у радњи Јевте М. Павловића и Комп. (Кнез Михаилова 41), а плоче марке *Columbia* у истоименој продавници (Кнез Михаилова 32, улаз из Чика Љубине). Иста напомена ће, уз повремене измене, остати у часопису до краја 1931. године, односно, током периода који се обрађује у овој студији. Прва допуна односи се на понуду плоча марке *Odeon* од 1. децембра исте године, када је уз претходно наведени текст додато да се ове плоче могу набавити у радњи Илић и Андрејевић (М. Драшковића/Сремска/7) (Radio Beograd 48, 1930: 14). Од 3. априла 1931. године у најави програма налазе се и плоче марке *Pathé* (Radio Beograd 13, 1931: 24), да би већ у следећем броју напомена о репродукованим плочама била допуњена текстом о могућности куповине плоча с етикетама *Pathé*, *Polydor* и других светских марки у Музичкој кући „Хармонија” (Престолонаследников трг 9) (Radio Beograd 14, 1931: 11). Почевши од овог броја у напомени је изостављена продавница *Columbia*, а плоче с овом етикетом налазимо поново на програму тек 9. јула 1931. године (Radio Beograd 27, 1931: 21). С обзиром на то да се надаље плоче с етикетом *Columbia* груписане у програму с плочама *Pathé*, *Polydor* и *Brunswick*, може се претпоставити да су се и оне могле купити у музичкој кући „Хармонија”.¹⁷ У том смислу, поменуће „друге светске марке” односе се на издања с етикетом *Columbia*, као и на плоче *Brunswick*,¹⁸ на које у програму наилазимо нешто раније, од 1. маја (Radio Beograd 17, 1931: 22).

О продавницама које су рекламирале понуду грамофонских плоча путем емитовања на програму Радио Београда¹⁹ чини се да нема много доступних података, а интересантно је то да су оне о којима је било могуће пронаћи

17 Нажалост, није познато да ли су постојали и да ли су сачувани каталози плоча музичке куће „Хармонија”, који би били једина поуздана потврда о плочама које су се заиста могле купити у овој трговини.

18 У програму повремено навођене као *Brunswicke* и *Brunswiche*.

19 Продавница Главни грамофонски депо (Radio Beograd 1, 1929: 16) такође је рекламирала своју понуду на рекламним страницама часописа, али није назначено да су плоче из ове радње позајмљиване за емитовање. Музичка кућа „Култура” из Панчева позајмила је *His Master's Voice* плоче за емитовање једном приликом (Radio Beograd 51, 1931: 21). У Главном грамофонском депоу (Кнез Михаилова 18) биле су доступне плоче *His Master's Voice*, *Columbia*, *Polydor* и *Decca*. У продавницама Едисон Бел Пенкала у Београду, Загребу и Скопљу продаване су и плоче других издавача (Серибашић 2021: 331). Истакнуте југословенске продавнице грамофонских плоча биле су и оне Алберта Брејера (Albert Breyer) у Загребу и Антона Расбергера у Љубљани (Milojković 2020: 28).

архивске информације у овом тренутку имале одређене пословне „пехове” када су у питању грамофонске плоче. Пословање Владимира Н. Рајковића, власника радње Јевта М. Павловић и Комп.²⁰ генерално је оцењено као просечно, а с обзиром на велике дугове продавца накупљене, између осталог, у периоду када је продавао грамофоне на рате, тешко је добијао препоруке за одобрење кредита (IAB 2474–22194). У случају продавнице Илић и Андрејевић²¹ сазнајемо да су међу разлозима „разортачења” двојице пословних партнера биле лоше пословне одлуке Андрејевића, објашњене чињеницом да по струци није био трговац, а илустроване примером набавке прекомерног броја плоча (80.000) које су остале на лагеру. Осим тога, проблем је било и то што су велики део бофлиране робе на лагеру чиниле управо неисправне грамофонске плоче (IAB 2474–7071). Најзад, у случају Музичке куће „Хармонија” Исака Армидија индикативно је да је ова продавница, у којој су се могле купити грамофонске плоче, била под стечајем до 1940. године, док је „Хармонија, трговина клавира и нота” Александра Голдмана, која је искључиво продавала инструменте и ноте, пословала с успехом (IAB 2474–1489).²² Намеће се дилема: да ли су пословне прилике назначених продаваца биле случајност или су повезане с њиховим избором да се баве продајом плоча, у чију набавку је требало уложити знатна средства и привући пажњу купаца који су могли да приуште куповину плоча и грамофона? Иако је рекламирање плоча путем радија била установљена пракса, која је можда заиста привлачила купце, истовремено је куповину плоча могла да учини сасвим сувишном, тим пре што су плоче истих издавача могле да се купе и у другим продавницама, а не само код генералних заступника. До спровођења неопходног обимнијег истраживања о дистрибутерима и продавцима грамофонских плоча на територији Краљевине СХС – Југославије, овај сегмент медијске, музичке, али и привредне историје остаће тек делимично осветљен.

Према доступној литератури, слушачку публику Радио Београда,²³ односно, концерата грамофонских плоча и купце носача звука чинили су

20 Радња Јевта М. Павловић и Компанија (IAB 2474–22194) основана је 1863. године и добила је име по свом оснивачу и првом власнику. Од 1931. године власник је био Влада (Владимир) Н. Рајковић (1885–?). Око 1931. године Рајковићева фирма постала је заступница фирме *His Master's Voice* за продају грамофона и грамофонских апарата (IAB 2474–22194). Ово заступништво започело је вероватно већ у другој половини 1930. године (упор. рекламе фирме у *Radio Beograd* 39, 1930: 17).

21 Фирма Илић и Андрејевић, електротехничко и машинско стовариште, основана је око 1921. године под именом Марковић, Илић & Андрејевић, а 1933. године преименована је у Илић и Андрејевић (IAB 2474–7071). Андрејевић је иступио из фирме 1934, а као једини власник остао је Милан Илић (сса. 1889–?).

22 Док се у специјализованим музичким часописима често наилази на рекламе продавнице „Хармонија”, за коју се истиче да је била „највећа и најзначајнија музичка трговинска кућа на подручју Београда” крајем двадесетих година 20. века (упор. Томашевић 2009: 126–127), о детаљима пословања ове компаније не зна се много. Чини се, пак, да су у следећој деценији пословале две куће под именом „Хармонија”, настале након разлаза пословних партнера Александра Голдмана (Goldmann) и Исака Армидија (в. IAB 2474–1489).

23 Према Пустешеку, „концесионо подручје, то јест подручје с којег је Радио Београд имао право да дели претплату с Министарством пошта и телеграфа, обухватило је данашњу Србију с

„припадници грађанског слоја, нешто образованији и имућнији људи” (Nikolić 2006: 71),²⁴ што се може закључити по ценама радио-апарата, радио-претплате, грамофонских уређаја и грамофонских плоча. Покретање редовног програма Радио Београда свакако се догодило у периоду када је електрификација земље још увек била слаба, а земља у тешкој економској ситуацији, у односу на коју су цене радио-апарата и радио-претплата биле веома високе (Marković 1979: 16–17). Најјефтинији радио-апарат коштао је око 2750 динара, што је одговарало износу две просечне плате (Томашевић 2009: 69), а поред његове набавке и пријаве било је нужно пријављивање детектора, за које се плаћала надокнада (Marković 1979: 20). Цена грамофона била је такође врло висока, имајући у виду да су, како је раније поменуто, продавани на рате. Како су продавци нудили и могућност куповине грамофонских плоча на рате,²⁵ може се закључити да ни оне нису биле јефтине (упор. Томашевић 2009: 127). Интересантни су резултати анкете спроведене 1934. године (дакле, након што је Радио Београд већ пет година био део медијске културе Југославије) приликом Радио-изложбе одржане на Београдском сајму, који указују на то да међу слушаоцима посебну популарност имају „садржаји са плоча, дакле уметничка музика, и то иностране производње” (Nikolić 2006: 73).²⁶ Сагледавајући ове податке, чини се, дакле, да су плоче уметничке музике привлачиле слушаоце, али и да је платежна моћ грађана била таква да није охрабривала улагање у дискографске колекције. Посматран на тај начин, аранжман између уредништва и управе Радио Београда и београдских трговаца који су позајмљивали плоче за емитовање зарад рекламе, ишао је више у прилог Радио Београду.

обема покрајинама, данашњу Македонију, Црну Гору, Босну и Херцеговину и Славонију” (Pustišek 1979: 260). Концесија је одузета 1939. године, када је извршено подржављење Радио Београда (упор. исто). Број претплатника у односу на период разматран у овом раду је следећи: 1929: 19.270; 1930: 27.770; 1931: 31.500 (упор. Anon. 1979: 293). До 1934. године, на 300 становника долазио је један регистрован радио-апарат (Nikolić 2006: 70). Имајући у виду да сиромашнији становници земље нису нужно поседовали апарат, већ су га сами конструисали и самим тим нису пријављивали слушање програма, број слушалаца могао је бити већи (Исто: 71).

24 Како наводи теоретичарка медија Мирјана Николић, структуру претплатника у 1932. години чинили су приватни чиновници, трговци, занатлије и државни чиновници (упор. Nikolić 2006: 71).

25 Види, на пример, рекламе Едисон Бел Пенкала (*Радио Београд* 10, 1930) и Главни грамофонски депо (*Radio Beograd* 27, 1930: 16).

26 Ипак, судећи по резултатима анкете објављиваним у часопису *Радио Београд* у наредним годинама, интересовање за озбиљну музику је опадало, а слушаоци су захтевали већу заступљеност народне музике (Srećković 2007: 119).

КАТЕГОРИЗАЦИЈА КОНЦЕРТА ГРАМОФОНСКИХ ПЛОЧА НА РАДИО БЕОГРАДУ НА ПРИМЕРУ *HIS MASTER'S VOICE* КОНЦЕРТА

Описаном профилу и структури публике је у периоду октобар 1930 – октобар 1931. године понуђен низ музичких програмских блокова у виду концерата грамофонских плоча. Музички програм је, уопште, био шаблонски конципиран, подразумевао је усмереност ка различитим друштвеним групама и задовољење различитих музичких укуса, као и балансирање између потребе за едукацијом кроз озбиљну музику и релаксацијом кроз „лаку” музику (према Srećković 2007: 119). Свакако, концерти грамофонских плоча били су део овог шаблона, а с плоча је током тридесетих година 20. века емитована музика која је била заступљена и у оквиру преноса: народна/традиционална музика, музика за игру, шлагери, опере, оперете (односно, одломци из опера и оперета), инструменталне и вокално-инструменталне минијатуре, камерна музика, симфонијска музика, хорска музика, војна музика.²⁷

Фокусирањем на одабрани узорак *His Master's Voice* концерата (в. Табелу 1) могу се стећи одређени увиди у то како је спровођена организација програма и како је задовољавана потреба за жанровском разноврсношћу у случају емитовања музике с грамофонских плоча. У сврху сагледавања концерата грамофонских плоча, а на основу наслова (и)ли садржаја наведених у програму, предлажу се три начина њихове категоризације, у односу на: 1) разликовање жанрова / радиофонских категорија емитоване музике (према Косић и Милковић 1979: 104); 2) разликовање извођача или садржаја као носилаца програма; 3) разликовање програмског концепта концерата.

У првој категоризацији концерти грамофонских плоча разматрају се у односу на поменуте четири радиофонске категорије заступљене на Радио Београду. Приметно је да у одабраном узорку *His Master's Voice* концерата²⁸ нема народне музике, мада је она била редовно заступљена на програму Радио Београда ван ове серије (упор. DNBS 2022). Међу преосталим трима категоријама преовладава озбиљна музика (нпр. „Дела за симфонијски оркестар”, „Дела Римског-Корсакова”, „Оркестарска дела Рихарда Вагнера”, „Чувени руски уметници”, б. н. 9. 8. 1931). Категорији лаке музике (према Коцић и Миљковић 1979: 108) припадале су, између осталог, композиције допадљивих мелодија и ритмова, игре и стилизовани фолклор, минијатуре, потпурија, транскрипције и одломци из већих дела попут опера и оперета (нпр. „Шпанске игре”, „Бечки валцери”, „Оперетска музика”, „Вино, жена, песма”, б. н. 1. 10. 1930). Музиком за игру (Исто: 109) сматрани су певани и свирани шлагери у ритмовима плесова попут танга, валцера, фокстрота, румбе и других, који су популарност често стицали као музичке нумере из тон-филмова (нпр. „Из познатих тонфилмова”, „По жељи слушалаца”).

27 Више о музичком програму у међуратном периоду у: Косић и Милковић 1979: 103–112, Karan 2019: 35–50.

28 Садржај концерта и датум емитовања видети у Табели бр. 1.

Друга категоризација омогућава разматрање концерата у односу на програмску концепцију према којој је „носилац” програма или извођач (нпр. „Ignace Padarewski izvodi Chopina”, „Матија Батистини пева”, „Концерт Amelite Galli-Kurci”) или одређена композиција, односно, композиције одабраног аутора („Бетовен: Симфонија оп. 67, бр. 5”, „Чајковски: Симфонија бр. 5, оп. 64”). Овај критеријум поделе уводи се у сврху разматрања постепене „превласти” „звезда” у музичкој индустрији 20. века.²⁹ Истовремено, како поједини *His Master's Voice* концерти (па и концерти грамофонских плоча ван ове серије) обухватају више жанрова, ова категоризација омогућава разматрање концерата појединих извођача без потребе да се припоје једној од категорија из прве групе (нпр. „Lawrence Tibbett i Joseph Hislorp некад и сада”).

Најзад, трећи предлог категоризације концерата дозвољава разматрање креативних начина на које су уредници осмишљавали програме концерата, користећи нумере различитих жанрова и разних извођача (уколико имена извођача нису наведена, то се свакако закључује на основу заступљених извођачких састава). На пример, док већина поменутих концерата очигледно указује на уједињујућу нит између одабраних нумера у лику извођача/композитора, одређен број наслова индикативан је на друге начине. Неки од њих упућују на композиције чији аутори припадају истој земљи или географско-историјском подручју у ширем смислу („Шпанске игре”, „Славенска музика”).³⁰ Поједини концерти тематизују одређена расположења („Трагична музика”, „Сузе и смех”), годишња доба („Пролетњи савети”), животињски свет („Шетња кроз зоолошку башту”, „Птице и рибе”)³¹ или употребу одређеног инструмента у музици различитих жанрова („Разне улоге саксофона”). Интересантну варијацију на програме састављене од извођења различитих уметника чине они који су насловљени као „утакмице” између извођача („Утакмица чувених тенора”).

29 Стратегија дискографских кућа на самом почетку века односила се на снимање репертоара и популарност на локалним тржиштима, при чему су имена извођача често сматрана секундарним. Због тога, нпр. у прегледу *His Master's Voice* концерата на имена извођача након наведене нумере наилазимо само онда када су у питању познати извођачи (нпр. „Шпанске игре”, б. н. 11. 7. 1931, б. н. 7. 10. 1931). Када су снимане плоче одабраних извођача, разлог одабира лежао је у њиховој већ стеченој популарности. Наиме, док су „звезде” прве половине 20. века били уметници који су већ стекли популарност на концертним подијумима, „звезде” друге половине 20. века су извођачи који су имали могућност да изграде каријере првенствено снимањем плоча (упор. Tschmuck 2012: 123). С друге стране, фокусирање на репертоар значило је или потенцирање канонских, добро познатих композиција које су имале сигурну, константну потражњу, или проширење постојећег репертоара фокусирањем на дела која имају своје место у историји музике, али нису била често заступљена на концертном репертоару.

30 У оквиру *His Master's Voice* концерата српски/југословенски композитори заступљени су у малој мери. Дела Стевана Стојановића Мокрањца и Јосифа Маринковића емитована су у оквиру концерта „Славенска музика” и ненасловљеног концерта српских, руских и чешких композитора (б. н. 16. 8. 1931), на којима се програм међусобно веома мало разликује (в. Табелу 1). Композиције Ивана Зајца биле су на програму концерта „Вино, жена, песма”.

31 Садржај ових двају концерата готово је идентичан, а само је наслов измењен (види Табелу 1).

У оквиру ове категоризације посебно би се могли издвојити концерти који су, у различитом смислу, усмерени ка директној „комуникацији” са слушаоцима: програм састављен на основу нумера које су бирали слушаоци („По жељи слушаоца”), концерти уметника који су гостовали или ће гостовати у Београду („Концерт Тита Руфо, кога ћемо 23. о. м. чути у Београду”, „Они, које смо у Београду чули и видели”), те концерти у оквиру којих је потенциран новитет издања, што се може разумети као додатно коришћење маркетиншког потенцијала емитовања плоча путем радија („Најновије грамофонске плоче, које су сада стигле”, „Најновији снимци”).

Евидентно је да се три категоризације не искључују међусобно, већ да се на основу њихове примене могу разматрати различити аспекти музичке индустрије (заступљеност различитих жанрова, заступљеност музичких „звезда”, понављање репертоара у новом облику, различити маркетиншки аспекти представљања понуде продавца плоча итд.). У том смислу, док је ограничен узорак *His Master's Voice* концерата послужио за демонстрацију предложених категоризација, даљи рад би подразумевао одабир једне од њих и консеквентну примену кроз одабрану грађу (нпр. концерте грамофонских плоча у једном временском периоду, концерте плоча једног издавача, концерте посвећене музици домаћих композитора/извођача итд.).

ЗАКЉУЧАК

Концерти грамофонских плоча емитовани на Радио Београду пружају обиље материјала за анализу заступљене музике, концепције програма, плоча које су продавци сматрали занимљивим за овдашње купце (или, бар, које су им самима биле доступне за набавку), а потом и уредници за слушаоце музичког програма. Подаци о концертима грамофонских плоча такође могу да послуже као почетне информације за даља истраживања о извођачима заступљеним на снимцима, њиховом репертоару, стилу извођења, те о дискографским компанијама и локалним продавницама које су их заступале на домаћем тржишту. Како је у питању до сада ретко обрађивана тема, фокусирањем на *His Master's Voice* концерте покушала сам да изведем три предлога категоризације концерата грамофонских плоча. С обзиром на међусобну разноликост критеријума који су дати као основ за категоризације, сматрам да свака од трију категоризација представља добру полазну тачку за одабир и организацију података о програмима концерата грамофонских плоча, а тиме и њихову анализу. Разматрање музике с грамофонских плоча на Радио Београду на овај начин доприноси не само методологији помоћу које би се приступило подацима о концертима, већ и детаљнијем сагледавању начина презентације и маркетинга грамофонских плоча који је примењив на програме концерата грамофонских плоча уопште, ван анализираних узорка. Осим што указује на приступе музичких уредника Радио Београда програмској концепцији концерата, усмерене ка слушаоцима, сагледавање поменутих концерата упућује на даља истраживања о продавцима и дистрибутерима грамофонских плоча који су својом активношћу значајно утицали на музичку и медијску културу Краљевине СХС – Југославије у првој половини 20. века.

ТАБЕЛА 1: *HIS MASTER'S VOICE* КОНЦЕРТИ НА РАДИО БЕОГРАДУ¹

Октобар 1930.	1. 10. – 6. н. „Der Zarewitsch“ – Willst du? / Napolitana – pesma (121) Wann und wo, Potpourri. I i II (166) Show Boat – Selection I i II (174) Frederike – O Mädchen mein Mädchen / Sah ein Knab' ein Röslein (35) Rose Marie. Indian Love Call (188) Pagamini. Gern hab' ich die Frau'n geküsst / Frasquita. Hab' ein blaues Himmelbett (189)
11. 10. – Chopina	Prelude op. 28 br. 17 (335 D. B.) 4 Etudes (332 D. B.) 2 Studie (195 D. A.) Valse br. 42 (330 D. B.)
12. 10. – Веће шпанских песама, пева Микеле Флета	Menchido de amor santos (52) Nana (De Falla) / Jota (De Falla) (29) Nostalgia andaluza / De mi aragon (45)
19. 10. – По жељи слушалаца	Oh, Donna Clara, Tango / Auf einer kleinen Bank im Park, Tango (2103) Ich bin die fesche Lola / Kinder, heut' Abend such' ich mir was aus (1159) Zwei Herzen im ¾ Takt, Walzer / ... Slow-fox (2120) Rio Rita / The Kinkajou (1165) Du bist meine Great Garbo / Ich wunsche mir ein Töchterlein (2169)
26. 10. – Шпанске игре	Granados: Španska igra br. 1, br. 2, br. 3 (40) Albeniz: Tango op. 165 br. 2 / De Falla: Danse espagnole (violina Fritz Kreisler) (172) Moszkowski: Malaguena (48)

1 У другој колони представљени су наслови у серији *His Master's Voice* концерата. Уколико у програму није био наведен одређени наслов, на то указује скраћеница „б. н.“ (без наслова). У трећој колони наведен је садржај програма. Навођење имена композитора, извођача и броја (тј. ортографија) идентични су онима у програму часописа *Радио Београд* (у табели ГБГ), ради веродостојности. У односу на поменуте програме разлику представља увођење које су се налазиле на истој плочи, што је у програму сутерисано бројем у заградаи (који представља каталонски број плоче) штампаним или после друге нумере, или постављено десно у међуреау.

Новембар 1930.	7. 11. – Lawrence Tibbett i Joseph Hislopp некад и сада	Leonsavallo: Prolog iz „Bajazzo” (114) Iz tonfilma „Rogue Song” (Tibbett) (205) Mascagni: Arija iz „Cavaleria Rusticana” / Puccini: Arija iz „Bohème” (62) Prélude iz tonfilma „The loves of Robert Burns” (Hislopp) (1160, 1161)
	9. 11. – Шелња кроз зоолошку башту	Росини: Сврака крадљивица, увертира (оркестар) (79) Рамо: Заљубљени славу (пева Алма Глук) (186) Шуман: Птица као пророк (клавир соло Игнац Падаревски) (196) Шуберт: Пастрмка (пева Елена Герхард) (139) Сен Санс: Лабуд (соло виолина Јаке Гиванд) (291) Чајковски: Славу (пева Федор Шалвагин) (133) Мусоргски: Бува (пева Шалвагин) (130) Крегер: Златна рибица (ксилофон соло) (1072) Кокшка и шаран (1128)
	19. 11. – Разне улоте саксофона	It must be you, waltz / The moon is low, fox (2110) I miss my swiss, fox / Valse vanité (2016) Durand: Chaconne / Godard: Berceuse de Jocelyn (1060) Debussy: Rapsodie pour orchestre et saxofon (45)
	23. 11. – Из познатих тонфилмова	The Love Parade – March of the Grenadiers (Mc. Donald) / The Love Parade – Dream lover (Mc. Donald) (2060) The Love Parade – Paris stay the same (Maurice Chevalier) / The Love Parade – You’ve got that thingy (2061) Sally-Sally, fox / If I’m dreaming. waltz (2160) Wild rose, fox / Look for a silver lining, fox (2160) Wien du Stadt-der Lieder (2057)
	30. 11. – Рихард Вагнер из „Парсифала”	Prélude Grall Scene (iz I. čina) Herzleide (iz II. čina) (peva Gota Ljungberg) Good friday music (III čin)
Децембар 1930.	7. 12. – Концерт John Mc Cormacka	Calling me home to you (Dorel) / Until (Sanderson) (42) Serenata (Moskovski) / Carmela – canto Sorrentino (De Curtis) (39) „Lucia di Lammermoor”, poco a me ricovero (Donizetti) / „Lucia di Lammermoor”, Tu, che a Dio spiegasti (63) Ave Maria (Bach-Gounod) / Angels guard thee („Jocelyn” – Godard) (65)

	<p>14. 12. – Птице и рибе</p> <p>Росини: Сврака крадљивица, увертира (оркестар) (79) Рамо: Заљубљени славуји (пева Алма Глук) (186) Шуман: Птица као пророк (клавир Иг. Падеревски) (196) Шуберт: Пастрмка (пева Елена Герхард) (139) Сен Санс: Лабуд (сопо виолина) (291) Чајковски: Славуј (Шалъапин) (133) Мусоргски: Бува (пева Шалъапин) (130) Крегер: Златна рибица (ксилофон) (1072) Кокошка и шаран (1128)</p>	<p>Росини: Сврака крадљивица, увертира (оркестар) (79) Рамо: Заљубљени славуји (пева Алма Глук) (186) Шуман: Птица као пророк (клавир Иг. Падеревски) (196) Шуберт: Пастрмка (пева Елена Герхард) (139) Сен Санс: Лабуд (сопо виолина) (291) Чајковски: Славуј (Шалъапин) (133) Мусоргски: Бува (пева Шалъапин) (130) Крегер: Златна рибица (ксилофон) (1072) Кокошка и шаран (1128)</p>
<p>25. 12. – б. н.</p>	<p>Verlieb' dich im Frühling / Die kleine Susamme (1125) Es gibt eine Frau die dich niemals vergisst / Ohne Tränen gibts keine Liebe (1124) Was nütz mir der schönste Lenz / Nochine Lage Kognak her (1126) Tausend schönen süssen Frauen / Es zieht das Glück vorbei (1124) Ich kisse Ihre Hand Madame / Was weisst denn du? (1123) Du bist mein kleines Vis-a-vis / Wenn der weisse Flieder wieder blüht (1137)</p>	<p>Verlieb' dich im Frühling / Die kleine Susamme (1125) Es gibt eine Frau die dich niemals vergisst / Ohne Tränen gibts keine Liebe (1124) Was nütz mir der schönste Lenz / Nochine Lage Kognak her (1126) Tausend schönen süssen Frauen / Es zieht das Glück vorbei (1124) Ich kisse Ihre Hand Madame / Was weisst denn du? (1123) Du bist mein kleines Vis-a-vis / Wenn der weisse Flieder wieder blüht (1137)</p>
<p>29.12. – Концерт Леонида Собинова (тенор) и Сергеја Рахманинова (клавир)</p>	<p>Масне: Арија из опере „Манон“ / Тома: Арија из опере „Мињон“ (72) Вах: Сарабанда / Шуберт: Импромрти (337) Бизе: Две арије из опере „Ловци на бисере“ (73) Рахманинов: Полка / Чајковски: Троица en trainaux (338) The Snow Maiden: The joyous day departs / Rimski-Korsakov: Арија из опере „Мајска ноћ“ (73)</p>	<p>Масне: Арија из опере „Манон“ / Тома: Арија из опере „Мињон“ (72) Вах: Сарабанда / Шуберт: Импромрти (337) Бизе: Две арије из опере „Ловци на бисере“ (73) Рахманинов: Полка / Чајковски: Троица en trainaux (338) The Snow Maiden: The joyous day departs / Rimski-Korsakov: Арија из опере „Мајска ноћ“ (73)</p>
<p>4. 1. – (Најновије грамофонске плоче, које су сада стигле)</p>	<p>Семирамида, увертира, I. и II. (105) Беговен: Соната у Це-минору (патетична) изводи Вилхелм Бакхауз И. и ИИ. (374) Менделсон: Песма без речи (изводи Пабло Казалс) (372) Дворжак: Songs my mother thought me (Pablo Kazals) (372) Mandulinata a Napule (Tito Schipa) / A canzone de stelle (40) Spanish life, waltz / A gay caballero, waltz (2143)</p>	<p>Семирамида, увертира, I. и II. (105) Беговен: Соната у Це-минору (патетична) изводи Вилхелм Бакхауз И. и ИИ. (374) Менделсон: Песма без речи (изводи Пабло Казалс) (372) Дворжак: Songs my mother thought me (Pablo Kazals) (372) Mandulinata a Napule (Tito Schipa) / A canzone de stelle (40) Spanish life, waltz / A gay caballero, waltz (2143)</p>
<p>11. 1. – Одломци из опере „Кавалерија Рустикана“ од Масканија</p>	<p>Фантазија (60) Addio alla madre (peva Gigit) (42) Voi lo sarete, o mama (peva Ljunberg) (199)</p>	<p>Фантазија (60) Addio alla madre (peva Gigit) (42) Voi lo sarete, o mama (peva Ljunberg) (199)</p>
<p>21. 1. – Концерт Amelite Galli-Curci</p>	<p>Rimski-Korsakov: Hymne au soleil / Chanson Hindou (114) Delibes: Copelia, valse / Pierné: Serenade (115) Benedict: The gypsy and the bird / Arditi: Parla, valse (119) Adam: Ah! vous dirais je maman / Dell'Acqua: La vilanelle (175) Thomas: Arjia iz opere „Mignon“ / Rossini: Arjia iz opere „Barbier von Sevilla“ (177)</p>	<p>Rimski-Korsakov: Hymne au soleil / Chanson Hindou (114) Delibes: Copelia, valse / Pierné: Serenade (115) Benedict: The gypsy and the bird / Arditi: Parla, valse (119) Adam: Ah! vous dirais je maman / Dell'Acqua: La vilanelle (175) Thomas: Arjia iz opere „Mignon“ / Rossini: Arjia iz opere „Barbier von Sevilla“ (177)</p>
<p>1. 2. – Бечки валцери</p>	<p>Strauss: Perlen der Liebe / Lanner: Die Schönbrunner (1042) Strauss: Geschichten aus dem Wienerwald (1041), Blaue Donau (122), Wein, Weib, Gesang (1042)</p>	<p>Strauss: Perlen der Liebe / Lanner: Die Schönbrunner (1042) Strauss: Geschichten aus dem Wienerwald (1041), Blaue Donau (122), Wein, Weib, Gesang (1042)</p>
<p>Фебруар 1931.</p>		

	<p>14. 2. – Дега за симфонички оркестар</p> <p>15. 2. – Оперетска музика</p>	<p>Wagner: Die Meistersinger von Nürnberg (80) Dukas: L'apprenti sorcier (22) Ѓајковски: Capriccio italiano (32) R. Strauss: Till Eulenspiegels lustige Streichei (38) Штраус: Циганин барон, увертира (76) Штраус: Слепи миш, оперетска фантазија (102) Калман: Кнегиња чардаш, оперетска фантазија (1036) Фримл: Розе Мари фантазија (1016) Штраус: Чар валцера (1019) Верди: Арија из опере „Бал под маскама“ / Gomez: Lo Schiavo (пева Карузо) (23) Schubert: Der Doppelgänger / Death and the maiden (Шалпин) (140) Белини: Арија из опере „Пуритани“ / Доњети: Арија из опере „Don Pasquale“ (пева Amelita Galli-Curci) (117) Леонкавало: Si puo prolog / Un nido di memoire (из опере „Bajazzo“ (пева Titto Ruffo) (108)</p>
<p>Март 1931.</p>	<p>1. 3. – б. н.</p>	<p>Bach: Courante / Torroba: Sonatina (solo gitara) (1078) Leonsavallo: Prolog iz opere „Bajazzo“ (пева Lawrence Tibbet) (114) Iz tonfilma „Rogue Song“ (пева Lawrence Tibbet) (205) Lehar: Serenade / Ich hab' ein blaues Himmelbett iz operete „Frasquita“ (solo violina Fritz Kreisler) (166) Rossignoles et Beatrice Harisson / Koncert sumskih ptica (1048) Besso a V la mano, madame / Arrabal (2031)</p>
<p>14. 3. – б. н.</p>	<p>16. 3. – Шта она воли</p>	<p>Wagner: Götterdämmerung, Berliner Staatsopernorch., Dirigent Karl Muck (39) Donizetti: Arija iz opere „La Favorita“ / Massenet: Arija iz opere „Manon“ (Fleta) (49) Verdi: Arija iz opere „Rigoletto“ / Bellini: Arija iz opere „Puritani“ (Amelita Galli-Curci) (168) Strauss: Don Juan, simf. poema I. II. (11) Верди: Травиата, прелудијум (изводи Њу Јорш. симф. орк. диригент Тосканини) (200) Пучини: Две арије из опере „Мадам Бетерфлај“, пева Margaret Sheridan (204) Дворжак: Хумореска, виолина Миша Елман (309) Лангер: Бакица, оркестар (1039) Верди: два дуета из опере „Травиата“, Galli-Curci i Titto Schira (156) Росини: Арија из опере „Севилски берберин“ Galli-Curci (177)</p>
<p>22. 3. – Концерт Тита Руфо, кога хемо 23. о. м. чули у Београду</p>	<p>29. 3. – Чувени певачи</p>	<p>Леонкавало: Две арије из опере „Заза“ (82) Верди: Арија из опере „Отело“ / Тости: Мареквиаре (107) Шуман: Два гренадира / Бордано: Арија из опере „Андре Шење“ (105) Верди: Арија и дует из опере „Риголето“ (263) Пучини: Две арије из опере „Турандог“, пева Антонио Кортис (56) Прох: Варијације / Гуно: Mireille. Oh, d'amore messagera, пева Марија Ѓалвани (120)</p>

Април 1931.		<p>Нортои: Јуанига / Vinham: In old Madrid, peva Gogorza (70) Samuels: Abide with me / Dyles: Lead kindly licht, Galli-Curci (118) Мајербер: Две арије из опере „Хугеноти“, пева Marcel Journel (150)</p> <p>Шуберт: Грета на преслици / Баук, пева Марија Јерица (189) Вагнер: Две арије из опере „Лоенгрин“, пева Пертилге (76) Менделсон: На крилима песме / Шуберт: Слушај, слушај пева Хемпел Фрида (126) Флотов: Арија из опере „Марта“ / Пуччини: Арија из опере „Боем“, пева Журне (95)</p> <p>Ускрс, увертира, Филад. сим. орк. (51) Интродукција за оперу „Златан Петао“ Г. П. (101) Ингермецо из опере „Цар Салтан“ (97)</p> <p>Dvoržak: Indian Lament (Violina F. Kreisler) / Slavonic dance No. 3 in g-major Kreisler (377) Dvoržak: Songs my mother thought me / Mendelssohn: Song without words, Pablo Casals (372) Враско: Pesca d'amore / Flore: Nun e Carmela mia, Schipa (51) Benedict: Capinera / Yradier: La Paloma, Galli Curci (113)</p> <p>Зајд: Винска песма / Пехар вина (142) Tausend schönen süssen Frauen (1124) Lehar: Gern hab' ich die Frauen geküsst (1005) Рубенс: Violin song (1030) Чајковски: Песма без речи (1072) Јохан Штраус: Вино, жена и песма, валцер (1042)</p>
Мај 1931.	<p>9. 5. – Марија Батистини пева</p> <p>12. 5. – Они, које смо у Београду чули и видели</p> <p>17. 5. – Оркестарска дела Рихарда Вагнера</p> <p>24. 5. – Пола часа у Бечу</p>	<p>Donizetti: Arija iz opere „La Favorita“ / Mozart: Arija iz opere „Don Giovanni“ (272) Massenet: Arija iz opere „Erodiade“ / Arija iz opere „Werther“ (88) Rotoli: La gondola nera / Tosti: Non m'ama piu (86)</p> <p>Тома: Две арије из опере „Хамлет“ Тита Руфо (84) Албениз: Наваро / Севил, клавир Артур Рубинштајн (341) Сарасате: Запатадо / Шпанска игра бр. 8, виолина Јан Кубелик (312) Мусорски: Song of the flea / Росини: Арија из опере „Севилски берберин“ Шаљалин (130)</p> <p>Танхајзер, увертира (12) Siegfrieds Rheinfahrt iz Götterdämmerung (80) Meistersinger, увертира I II III (80)</p> <p>Sieczynsky: Wien du Standt meiner Träume / Joh. Strauss: Wienerblut (1004) Kreisler: Wienerfisch, violina Fritz Kreisler (298) Kreisler: Caprice viennois, violina Fritz Kreisler (304) Joh. Strauss: Wiener bonbons (1017) / Geschichten aus dem Wienerwald (1041)</p>

	31. 5. – Пролетњи савети	<p>Küss mich (2035) Zu jeder Liebe gehört ein Gläschen Wein (2072) Schau nie zu tief (1135) Verlieb dich im Frühling (1125) Frauen darf man nie fragen (1134) Man schenkt sich Rosen (1126)</p>
Јун 1931.	7. 6. – Утакмица чувених тенора	<p>Масне: Арија из опере „Манон“ / Биас: Арија из опере „Кармен“, Карузо (19) Пучини: Арија из опере „Тоска“ / Каталани: Лорелџ, Gigli (19) Доницети: Арија из опере „Ла Фаворита“ / Масне: Арија из опере „Манон“, Флета (49) Маскањи: Арија из опере „Кавалерија Рустикана“ / Верди: Арија из опере „Трубардур“, Маргинели (55) Верди: Арија из опере „Риголето“ / Пучини: Арија из опере „П Табаго“, Смирнов (62) Атона: La samprana di San Giuste / Nutile: Mamma mia, che vo sare, Schira (68)</p>
14. 6. – Чувени уметници		<p>Debussy: Golliwog's sake walk / Lechaire: Tambourin, violina Thibaud (161) Рахманинов: Два прелудијума, клавир соло Рахманинов (336) Тома: Две арије из опере „Хамлет“, Galli-Curci (169) Сарасате: Хабанера / Аштон: Hebrew dance виолина Хајфец (314) Римски-Корсаков: Успавања из опере „Садко“ / Бородин: Ариозо из опере „Кнез Игор“, пева Кошеч (229) Шопен: Две баркароле оп. 60, клавир Рубинштајн (340)</p>
21. 6. – Оркестарска дела Рихарда Вагнера		<p>Риенци, увертира (76) Лоенгрин, уводна музика (70) Фауст, увертира (78)</p>
28. 6. – Славенска музика		<p>Чајковски: Славенски марш (109) Мокрањач: Х. Руковет (90) Дворжак: Славенска игра бр. 1 (19) Маринковић: Хеј, Трубачу (92) Римски-Корсаков: Увертира за оперу „Мајска ноћ“ (81)</p>
Јул 1931.	11. 7. – Најновији снимци	<p>Форе: Соната А-мол оп. 13 I, II (369) Глинка: Сомненије / Волга, Волга, Шалапин (141) Quand l'amour meurt / Give the man (1159) Im Rosengarten von La plata / Du bist nicht die erste (2037)</p>

	13. 7. – Шарени програм	<p>Chopin: Valse op. 34 br. 1 / Schubert: Impromptu op. 90 br. 4 klavir Rubinstein (339) Leoncavallo: Mattinata / Di Capua: Maria-Mari, peva Smirnov (63) De Falla: Chanson populaire / Albeniz: Malaguena (violina Kreisler) (175) Alvarez: A Granada (Caruso) / Anton: A la luz de la luna (Caruso i De Gogorza) (232) Rimski-Korsakov: Car Saltan (1031)</p> <p>Вагнер: Изолдина љубавна смрт, Јерица (132) Шуберт: Смрт и девојка, Шаљалин (140) Верди: Предира за III. чин опере „Травиата“ (10) Верди: Збогом земљо, дует из опере „Аида“. Флета-Аустрал (282) Григ: Осина смрт (96) Масне: Смрт Дон Кишота из опере „Дон Кишот“. Шаљалин (144) Сен Санс: Данс мажабр (22)</p> <p>Григ: Ingrid's lament из II Пер Гинт суите (68) Бородин: Плач Јарославне из опере „Кнез Игор“ (229) Дворжак: Indian lament (113) Foulds: Keltic lament (113) Ур: Сузе, валцер (2127) Нема љубави без суза (1124) Pissolini: La rigolomanie / Chaudoir: Le rieur (1105) Власта Бурјан се смеје (1078)</p> <p>The Royal Albert Hall orch. диригент Laudon Ronald</p>
Август 1931.	2. 8. – Беговен: Симфонија оп. 67 бр. 5	<p>Чайковски: Концерт бр. 1 оп. 23 за клавир и оркестар (соло клавир Марк Хамбург)</p>
	16. 8. – б. н.	<p>Чайковски: Славенски марш (109) Дворжак: Славенска игра бр. 1 (19) Мокрањач: Х. Руковет (90) Сметана: Циганска игра (329) Шопен: Мазурка (199) Римски-Корсаков: Увертира за оперу „Мајска ноћ“ (81) Дворжак: Песме које ме учили моја мајка (372) Маринковић: Хеј трубачу (92)</p>
	26. 8. – Чайковски: Симфонија бр. 5 оп. 64	изводи Нови симфонијски оркестар, диригент London Ronald

Септембар 1931.	2. 9. – Бетовен: Симфонија бр. 6 Еф-дур	Изводи Бечки филхармонијски оркестар Диригент Франц Шалк	
	6. 9. – б. н.	Чајковски: Увертира 1812 (72) Римски Косаков: Capriccio Espagnol I i II (124)	
	16. 9. – „Нове плоче“	Granados: playera / Longas; Sevillana, peva Tito Schipa (64) De Crescens: Premiere caresse / Lully: bois épaïs, peva Caruso (208) Grecchaninoff: Usravanka / Rachmaninoff: At my Window, peva Smirnov (35) Bach: Arioso, violina Erica Morini / Valdez: Gypsy, le serenade ... (910) Granados: Danza Espagnola, I II, violina Jacques Thibaud (290) Popy: Suite Orientale, orkestar (194)	
Октобар 1931.	20. 9. – Чувени руски уметници	Рахаманов: Два прелудијума оп. 23 и оп. 32 клавир соло Рахаманов (336) Глинка: Midnight review / Шуман: Два гренадира пева Шалапин Римски-Корсаков: Арија из опере „Садко“ / Чајковски: Арија из опере „Евгеније Оњегин“ пева Смирнов (72)	
	3. 10. – Светски певачи	Верди: Две арије из опере „Риголето“ Тигта Руфо (263) Тома: Две арије из опере „Хамлет“, Гали Курчи (169) Римски-Корсаков: Пророк / Песма лабара са Волге, Шалапин (121) Леонкавало: Две серенаде / Денца: Када бисте разумели, Карузо (32)	
	7. 10. – „Омиљене плоче“	Шуберт: Три девојчице, потпури (57) Лангер: Бакица, оркестар (1039) Дворжак: Хумореска, виолина Елман (309) Росини: Арија из опере „Севилски берберин“	
	19. 10. – б. н.	Моцарт: Виолински концерт бр. 4 Де-дур, виолина Крајзлер, I, II (297) Вебер: Позив на валцер, клавир Корто (198) Јодовски: Бечки / Крајзлер: Скерцо, виолина Крајзлер (298)	
	26. 10. – Чувени славенски уметници	Бетовен: Mondshein-Sonate / Падеревски: Менует, оп. 14, клавир Падеревски (1090) Бизе: Две арије из опере „Ловци на бисере“, Собинов (896) Сарасате: Запагеадо / Шпанска игра, виолина Кубелик Кде domov mui / Jiz mou mlou do kostela vedou Destinova (101)	

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Anon. (1979) „Broj radio-pretplatnika”. U Milan Bulatović et al. (ur.), *Ovde Radio-Beograd: zbornik povodom pedesetogodišnjice*, Beograd: Radio-Beograd, 293. / Анон. (1979) „Број радио-преплатника”. У Милан Булатовић и др. (ур.) *Овде Радио-Београд: зборник поводом педесетогодишњице*, Београд: Радио-Београд, 293.
- Dumnić Vilotijević Marija (2019) *Zvuci nostalgije: istorija starogradske muzike u Srbiji*, Beograd: Čigoja štampa: Muzikološki institut SANU. / Думнић Вилотијевић, Марија (2019) *Звуци носіталіје: історіја староградске музики у Србіји*, Београд: Чігоја штампа: Музиколошки інститут САНУ.
- Ceribašić, Naila (2021) „Music as Recording, Music in Culture, and the Study of Early Recording Industry in Ethnomusicology: A Take on Edison Bell Penkala”, *IRASM* 52–2: 323–354.
- Holmes, Thom (ed.) (2006) *The Routledge Guide to Music Technology*, London: Routledge.
- Jakšić Subić Jasmina (2020) „Muzika kao kolekcionarska strast i inspiracija”. In *Muzički intermeco: kolekcija gramofonskih ploča Pavla Beljanskog*, Novi Sad: Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, 9–15. / Јакшић Субић, Јасмина (2020) „Музика као колекционарска страст и інспирација”. У *Музички інтермецо: колекција грамофонских плоча Павла Бељанског*, Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 9–15.
- Jovanović, Raško V. (1968) „Prvi koncert sa ploča u starom Beogradu”, *Pro Musica* 29: 6. / Јовановић, Рашко В. (1968) „Први концерт са плоча у старом Београду”, *Pro Musica* 29: 6.
- Karan, Marija M. (2019) *Muzička koncepcija radijskog diskursa versus auditorijum – vidovi transformacija međusobnih relacija sagledanih u interdisciplinarnom polju teorije medija*, neobjavljena doktorska disertacija, Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Kocić, Ljubomir i Ljubinko Miljković (1979) „Tragovima sazvučja muzike”. U Milan Bulatović et al. (ur.) *Ovde Radio-Beograd: zbornik povodom pedesetogodišnjice*, Beograd: Radio-Beograd, 103–128. / Коцић, Љубомир и Љубинко Миљковић (1979) „Траговима сазвучја музики”. У Милан Булатовић и др. (ур.) *Овде Радио-Београд: зборник поводом педесетогодишњице*, Београд: Радио-Београд, 103–128.
- Kokanović Marković, Marijana (2014) *Društvena uloga salonske muzike u životu i sistemu vrednosti srpskog građanstva u 19. veku*, Beograd: Muzikološki institut SANU. / Кокановић Марковић, Маријана (2014) *Друштвена улога салонске музики у животи и систему вредности српског грађанства у 19. веку*, Београд: Музиколошки институт САНУ.
- Marković, Radivoje (1979) „Prve godine”. U Milan Bulatović et al. (ur.) *Ovde Radio-Beograd: zbornik povodom pedesetogodišnjice*, Beograd: Radio-Beograd, 11–27. / Марковић, Радивоје (1979) „Прве године”. У Милан Булатовић и др. (ур.) *Овде Радио-Београд: зборник поводом педесетогодишњице*, Београд: Радио-Београд, 11–27.
- Milojković, Milan (2020) „Zbirka gramofonskih ploča Pavla Beljanskog – mali putopis o evropskoj međuratnoj diskografiji”. U *Muzički intermeco: kolekcija gramofonskih ploča Pavla Beljanskog*, Novi Sad: Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, 25–32. / Милојковић, Милан (2020) „Збирка грамофонских плоча Павла Бељанског – мали путопис о европској међуратној дискографији”. У *Музички інтермецо: колекција грамофонских плоча Павла Бељанског*, Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 25–32.
- Nikolić, Mirjana (2006), *Radio u Srbiji (1924–1941)*, Beograd: Zadužbina Andrejević.

- Pejović, Roksanda (2004) „Muzika u službi omasovljavanja muzičke kulture u Beogradu između dva rata (1919–1941)”. U Vesna Mikić i Tatjana Marković (ur.), *Muzika i mediji: Šesti međunarodni simpozijum Folklor–Muzika–Delo, Beograd, 14–17. novembra 2002*, Beograd: Fakultet muzičke umetnosti, 189–200. / Пејовић, Роксанда (2004) „Музика у служби omasovljavanja музичке културе у Београду између два рата (1919–1941)”. У Весна Микић и Татјана Марковић (ур.) *Музика и медији: Шести међународни симпозијум Фолклор–Музика–Дело, Београд, 14.–17. новембра 2002*, Београд: Факултет музичке уметности, 189–200.
- Prodanov, Ira (2020) „Muzika i muzičari Pavla Beljanskog”. U *Muzički intermeco: kolekcija gramofonskih ploča Pavla Beljanskog*, Novi Sad: Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, 17–23. / Проданов, Ира (2020) „Музика и музичари Павла Бељанског”. У *Музички интермецо: колекција грамофонских плоча Павла Бељанског*, Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 17–23.
- Pustišek, Ivko (1979) „Pravni propisi – okvir u kome se razvija i deluje Radio-Beograd”. U Milan Bulatović et al. (ur.) *Ovde Radio-Beograd: zbornik povodom pedesetogodišnjice*, Beograd: Radio-Beograd, 257–272. / Пустишек, Ивко (1979) „Правни прописи – оквир у коме се развија и делује Радио-Београд”. У Милан Булатовић и др. (ур.) *Овде Радио-Београд: зборник поводом педесетогодишњице*, Београд: Радио-Београд, 257–272.
- Simić Mitrović, Darinka (1988) „*Da capo all' infinito*”: pola veka od osnivanja Simfonijskog orkestra i Hora Radio-televizije Beograd, Beograd: Radio Beograd.
- Simović, Živomir (1989) *Vreme radija: hronika Radio-Beograda: 1924, 1929, 1945, 1989*, Beograd: Radio-Beograd. / Симовић, Живомир (1989) *Време радија: хроника Радио-Београда: 1924, 1929, 1945, 1989*, Београд: Радио-Београд.
- Srećković, Biljana (2007) „Radio Beograd u kontekstu modernizacije srpskog društva između dva rata”, *Novi zvuk: internacionalni časopis za muziku* 29: 109–129. / Срећковић, Биљана (2007) „Радио Београд у контексту модернизације српског друштва између два рата”, *Нови звук: интернационални часопис за музику* 29: 109–129.
- Švarc, Rikard (1931) „Muzika u domu”, *Muzički glasnik* 3–4: 78–87. / Шварц, Рикард (1931) „Музика у дому”, *Музички гласник* 3–4: 78–87.
- Todorović, Aleksandar Luj (2009) *Umetnost i tehnologije komunikacija*, Beograd: Clio.
- Tomašević, Katarina (2009) *Na raskršću Istoka i Zapada: o dijalogu tradicionalnog i modernog u srpskoj muzici (1918–1941)*, Beograd: SANU, Muzikološki institut, Novi Sad: Matica srpska, Odeljenje za scenske umetnosti i muziku. / Томашевић, Катарина (2009) *На раскршћу Истока и Запада: о дијалогу традиционалног и модерног у српској музици (1918–1941)*, Београд: САНУ, Музиколошки институт, Нови Сад: Матица српска, Одељење за сценске уметности и музику.
- Tschmuck, Peter (2012) *Creativity and Innovation in the Music Industry*, Berlin: Heidelberg: Springer Verlag.
- Vesić, Ivana (2015) „Музички програм Радио Београда између два светска рата и феномен националне и културе 'педагогије'”. U Ivana Medić (ed.), *Radio i srpska muzika*, Beograd: Muzikološki institut SANU, 15–30. / Весић, Ивана (2015) „Музички програм Радио Београда између два светска рата и феномен националне и културе 'педагогије'”. У Ивана Медић (ур.), *Радио и српска музика*, Београд: Музиколошки институт САНУ, 15–30.

ГРАЂА

DNBS (2022) Digitalna Narodna biblioteka Srbije 2022. *Radio Beograd: nedeljni ilustrovani časopis 1929–1940.* / ДНБС (2022) Дигитална Народна библиотека Србије 2022. *Радио Београд: недељни илустировани часопис 1929–1940.*

https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_0C63382FCE9107DE078680FD37CF9555 (приступљено 27. 2. 2022.)

1929: 1–5, 12, 16, 29, 39.

1930: 4, 10, 15, 27, 31, 39–51.

1931: 1–40, 42–43, 51.

1933: 52.

Istorijski arhiv Beograda, Fond Kredit-inform / Историјски архив Београда, Фонд Кредит-информ

ИАБ 2474–1489 / ИАБ 2474–1489:

„Harmonija”, Aleksandar Goldman, Beograd, Terazija. 12. s. a.

„Harmonija”, trgovina klavira i nota, Aleksandar Goldmann, Bgrd. Terazije 12. 31. 12. 1940.

„Harmonija”, Klavier-und Notenhandlung, Aleksandar Goldmann, Terazije 12. 2. 1. 1941.

„Harmonija”, Klavier-und Notenhandlung, Aleksandar Goldmann, Terazije 12. Nachtragsbericht. 17. 1. 1941.

ИАБ 2474–7071 / ИАБ 2474–7071:

Илић и Андрејевић, elektro-tehničko i mašinsko stovarište, Beograd, Milorada Draškovića 7. 19. 9. 1935.

Илић & Андрејевић, technische Artikeln, mechanische Werkstatt, Beograd, Milorada Draškovića ul. 7. 19. 9. 1935.

Илић & Андрејевић, technische Artikeln, mechanische Werkstatt, Beograd, Milorada Draškovića ul. 7. 27. 2. 1936. / 13. 5. 1937.

ИАБ 2474–22194 / ИАБ 2474–22194:

Јефта Павловић & Co. Beograd, Kneg. Ljubice 11/1, 31. 12. 1936.

Јефта М. Павловић & Co., trgovina kancelarisko-tehničkog materijala, radio aparata, gramofona i gramofonskih ploča, BEOGRAD, Jakšičeva ul. 7. (beleška na nemačkom jeziku), s. a.

Јефта М. Павловић & Co., trgovina kancelarisko-tehničkog materijala, radio-aparata, gramofona i gramofonskih ploča. 16. 8. 1940.

Istorijski arhiv Beograda, Fond Trgovinska komora u Beogradu / Историјски архив Београда, Фонд Трговинска комора у Београду

ИАБ 509, inv. br. 28 / ИАБ 509, инв. бр. 28:

Потврда о пријави радње. 7. 3. 1923. (датум у заглављу документа: 28. 3. 1932).

Дозвола за издавање пријемних радио-апарата и њихових делова. 6. 2. 1945.

ИАБ inv. br. 28, reg. br. 2793 / ИАБ 509, инв. бр. 28: рег. бр. 2793:

Молба Трговинској комори за издавање потврде о регистровању радње. 28. 2. 1945.

Матични лист радње. 28. 2. 1945.

Матични лист власника радња и пословођа. 28. 2. 1945.

Матични лист радње (пословни подаци). 28. 2. 1945.

Штете нанете радњи за време од 6.IV 1941. до 20.X1944. године.

IEF (2022) Institut za etnologiju i folkloristiku, „Diskograf“ / ИЕФ (2022) Институт за етнологију и фолклористику, „Дискограф“. <https://Pathé.ief.hr/istrazivanja/znanstveni-projekti/diskograf/> (приступљено 28. 2. 2022.).

Pavlović, Jevta M. (1909) *Grammophon: Spisak hrvatskih, bosanskih, srpskih i crnogorskih gramofonskih i zopofonskih ploča: Spisak хрватских, босанских, српских и црногорских грамофонских и зоно-*

фонских плоча. Београд: Јевта М. Павловић / Павловић, Јевта М. (1909) *Grammophon: Spisak hrvatskih, bosanskih, srpskih i crnogorskih gramofonskih i zonoфонских ploča: Списак хрватских, босанских, српских и црногорских грамофонских и зонофонских плоча*. Београд: Јевта М. Павловић. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_30D26F300F969C72FFFEБBA1BF7D6CBB (приступљено 20. 12. 2021).

Palić, Mita Đ. (1913) *Ilustrovani cenovnik gramofona (govorećih mašina) i spisak najnovijih srpskih ploča*. Панчево: Мита Ђ. Палић / Палић, Мита Ђ. (1913) *Илустровани ценовник грамофона (говорећих машина) и списак најновијих српских плоча*. Панчево: Мита Ђ. Палић. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NБ:RS:SD_BE56D6D655D3427EF913424C0E29CE67?virtuelne=NBS/MuzikaIZvuk/katalozi_izdavackih_kuca (приступљено 20. 12. 2021).

MARIJA MAGLOV

ASPECTS OF THE INTERACTION BETWEEN RADIO AND THE RECORDING INDUSTRY: EXAMPLE OF THE *HIS MASTER'S VOICE* CONCERTS ON THE RADIO BELGRADE PROGRAMME

(SUMMARY)

A rarely discussed topic regarding early local discography as well as the radio industry concerns the so called “concerts of gramophone records”. While commercial editions of recorded music made up a large part of Radio Belgrade’s programme, especially in first years of its broadcasting and before the formation of all its ensembles, it was never the subject of broader research (at least, in the present paper’s author’s knowledge). The content of those concerts could be found in the journal *Radio Beograd: nedeljni ilustrovani časopis*, which was the basis for their analysis. More precisely, the paper is based on the detailed analysis of the programme announcements between October 1930 and October 1931, since it encompasses the first year in Radio Belgrade’s early period in which the detailed content of the broadcasted records is printed. The focus in the paper was put on *His Master’s Voice* concerts, whose variety of concepts also offers an insight into the conception of other broadcasted concerts of gramophone records. The detailed content of *His Master’s Voice* concerts is given in the Appendix. In addition to giving a more detailed account of the music that the audience of Radio Belgrade could listen to in the researched period, “concerts of gramophone records” also led to some valuable insights on the offer of Belgrade’s gramophone record sellers, who were lending their records to be broadcast on radio, thus ensuring the advertisement of their offer, albeit with questionable economic success. This local example of early connections between the industries of radio broadcasting and record business within the music industry was also rarely subjected to research. For that reason, the businesses of Jevta M. Pavlović, Ilić i Andrejević and Muzička kuća “Harmonija” was presented based on the archive documentation.